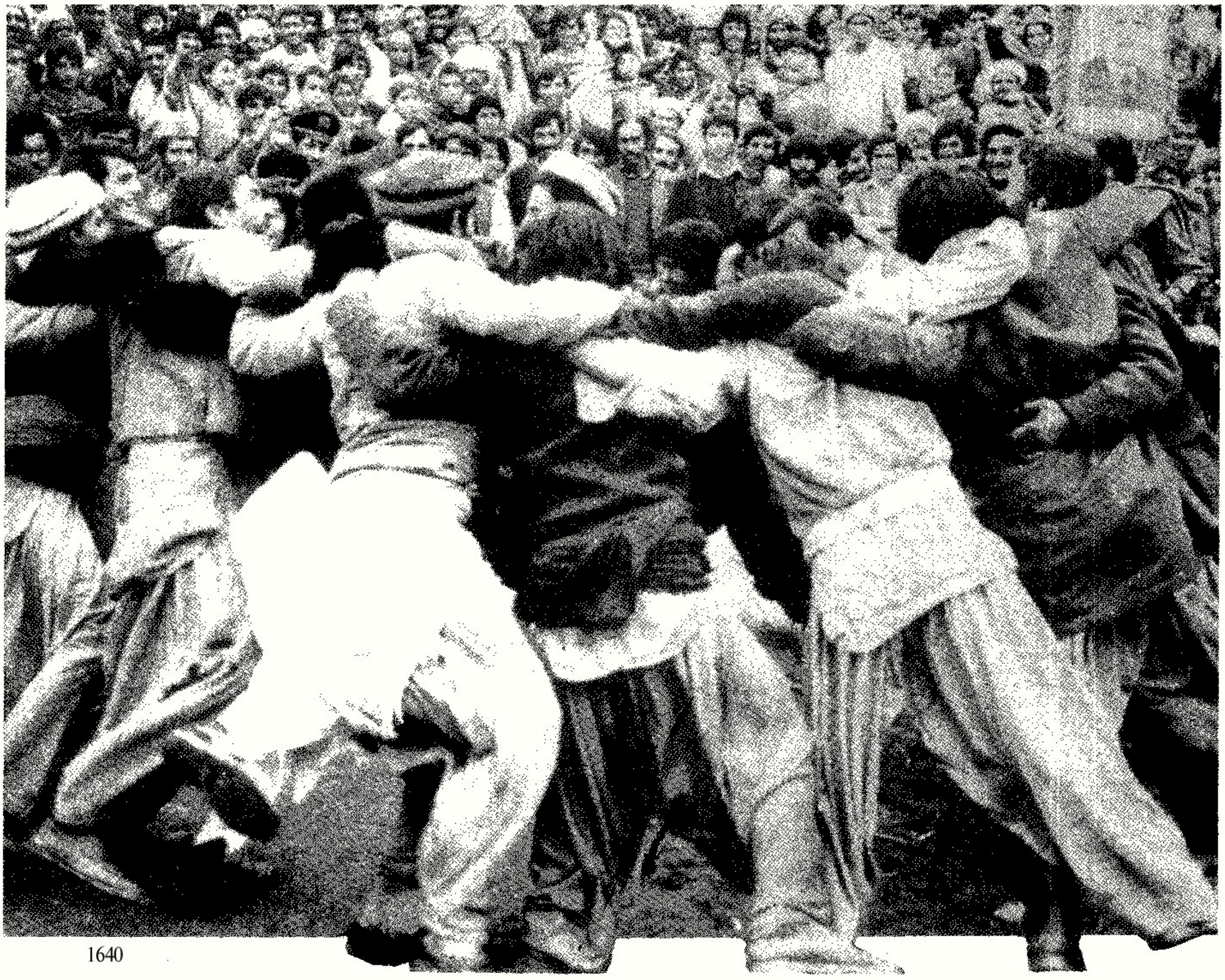
Afganistan

Afganistan, tarih boyunca büyük medeniyetlerin sınırında yeralmış bir bölgeden, burada yaşayan halkların etnik kompozisyonu da gözetilmeden İngiltere tarafından 1893'de, finanse ettikleri bir krallık olarak yaratıldı. 19. yüzyıl boyunca, İngiltere ile Rusya'nın nüfuz alanlarının karşılaştığı bölgede yeraldığı için, her iki imparatorluk da yörenin diğerinin kontrolü altına girmemesine ve herhangi bir özerk ve güçlü iktidarın gelişmemesine özen göstermiş, İngiliz orduları birkaç kez böylesi bir olasılığı önlemek için, Hindistan'daki ordularını kullanarak bölgeyi istila etmişlerdi. 1893'te İngilizler'in tayin ettiği Emir Abul Rahman Han'ın saltanatı başladığında, ülkenin bütün topraklarının ancak yüzde 12'sini oluşturan ekilebilir toprakların büyük bir kısmı feodal bir mülkiyet töresine tâbi olmakla birlikte, ülkeye ancak İslamiyetle birlikte girmiş feodalizmin çatısı altında kabile gelenekleri hâlâ etkililiklerini sürdürüyorlardı. Ülkede hepsi aşiretler biçiminde örgütlenmiş on "ulus" ya da kavim, Puştunlar, Tacikler, Hazarlar, Özbekler, Türkmenler, Imaklar, Farsibanlar, Nuristanlılar, Beluciler ve Kırgızlar yaşıyordu. 1978'de 15 milyona ulaşacak olan nüfusun yarısını oluşturan Puştunlar da, aralarındaki ilişki genellikle düşmanca olan iki aşirete, Popolzai ve Gilzai aşiretlerine bölünmüştü.

51 Afganistan

Aşağıda bir propaganda afişi görülen Babrak Karmal'i iktidara getiren 1979'daki Sovyet işgali, Afgan devriminin kendine özgü basan ve sorunlarını unutturdu. Afganistan Demokratik Halk Partisi *iktidara askerî bir darbe ile gelmiş olmakla birlikte açıkça devrimci bir programa sahipti. Yürürlüğe koyduğu toprak reformunun daha da başarılı olarak yoksul köylülüğü tamamen devrim saflarına çekememiş olmasının başlıca nedeni, parti kadrolarının tamamının Afganistan'ın sayıca çok az modernleşmiş, orta sınıflarından gelmeleri, kırla bütün ilişkilerini iki kuşak öncesinde kaybetmiş olmalarıydı. Toprak reformu uygulamasında, zaten geleneksel işlevleri arasında, toprağın aşiret üyeleri arasında bölüştürülmesi de olan* cigradan *(köy cemaat meclisi) yararlanıldığı ölçüde, devrim soldaki resimde görüldüğü gibi büyük bir coşkuyla karşılandı. Ancak çoğu yerde, yöreyi tanımayan, deneyimsiz ve genç kadroların kullanılması, tam tersi sonuçları doğuruyor, toprak sahipleriyle yoksul köylüler arasındaki sınıfsal karşıtlıktansa, aşiret bağları ve merkezî iktidara karşı beslenen geleneksel düşmanlık ön plana çıkıyordu. Örneğin bir durumda - genç bir partili, yerel han hakkında kötü konuşunca köylüler kendisini öldürmüştü. İşin asıl paradoksal yanı ertesi günkü polis baskınında tutuklanan köylülerin hepsinin, toprak reformundan yararlanmış, yoksul köylüler olmasıydı. Bu tür olayların sonunda, sağdaki resimde görülen Beluciler örneğinde görüldüğü gibi, 400'e yakın büyük toprak sahibi, cigraları 100 bin Sovyet ve Afgan askeri, 80 bin polis ve binlerce parti görevlisine karşı silahlanmaya ikna edebildi.*

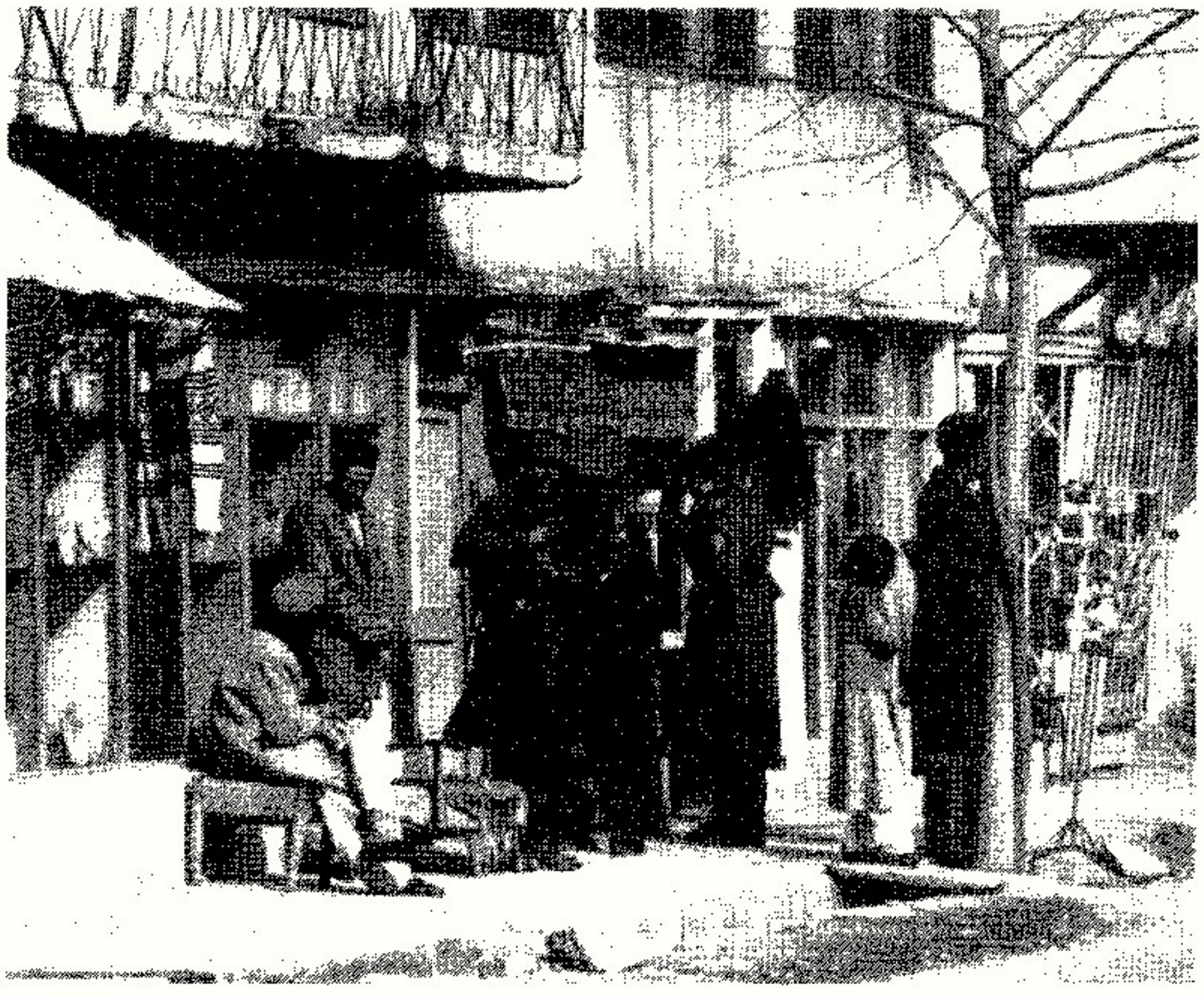
Kendisi, daha kalabalık olan Popolzai aşiretinden olan Emir Abdul Rahman Han'ın İngilizler'in sağladığı malî kaynaklan kullanarak ilk yaptığı şeylerden biri, Gilzai'lerden başlayarak diğer uluslara karşı kanlı seferler düzenlemek, geleneksel yerleşim biçimlerini altüst etmek, örneğin Gilzai'leri Hazarların yoğun olduğu bir bölgede iskân etmek oldu. Modernleşmenin son derece yavaş seyrettiği 20. yüzyıl boyunca, bu tür politikaların sonucu olarak ulus ve aşiretler arasındaki düşmanlıklar derinleşti. Gerçi, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Afganistan'ın bağımsızlığını ilan edip, İngiltere'yle süren bir yıllık savaştan sonra, bunu İngilizler'e de kabul ettiren, Bolşevik yönetimle iyi ilişkiler kurmaya çalışan Emir Amanullah Han, kadınların geleneksel giysileri olan *purdah*'ı yasaklamak, modern bir yüksek okul kurmak, eğitim görmek üzere Avrupa'ya öğrenci yollamak gibi modern reformlara kalkışmış ancak dinî temalarla başlatılan bir ayaklanma sonucu devrilmiş, ayaklanmayı bastıran Nadir Han 1973'e kadar iktidarda kalacak hanedanı kurmuştu. Emir Amanullah Han'ın akibetinden ibret alan Nadir Han, kurmuş olduğu okulun adını *Nacat* (selamet) diye değiştirmiş, müfredatın daha geleneksel olmasını sağlamış, Almanya'daki Nazi yönetimi ile yakın ilişkiler kurmuştu. Ancak bütün çabalarına rağmen *Nacat* okulu bir muhalefet odağı olmayı sürdürdü. 1933'de, kraliyet ailesinin çeşitli üyelerine karşı yapılmış bir dizi suikasttten sonra Nadir Şah'ın kendisi, bu okulun öğrencilerinden biri tarafından öldürüldü.

Nadir Şah'ın yerine ismen, 15 yaşındaki Zahir Şah kral olduysa da, iktidar bir saray darbesiyle devrilinceye kadar mutlak bir iktidar sürdüren başbakanlarda oldu. Ancak 1946'da başa geçen Serdar Şah Mahmud'la birlikte Afganistan'ın geleceği açısından kritik bir rol oynayacak bir liberal dönem başlamıştı. Bu dönemle birlikte yurtdışında eğitim görmüş gençler ve devletin küçük bürokrasisinde çalışan aydınlar ilk kez kendilerini ifade edecek, cılız da olsa bir kamuoyu oluşturmaya başlamışlardı. 1947'de, kadınlara eşit haklar tanınmasını, batıl itikatların, eskimiş törelerin aşılmasını, yolsuzluklara son verilmesini, ulusal sanayinin kurulmasını öngören bir manifesto yayınlayarak kurulan *Tehrik-i Naucavanan Baidar* (Aydın Gençlik Hareketi - TNB) 1950'de ülkenin tek üniversitesi olan Kabil Üniversitesi'nde, aynı yıl yasaklanacak ilk öğrenci derneğini kurdu, 1951'de bir dizi dergi yayınlamaya başladı (Afganistan'da ilk günlük gazete 1968'de yayınlanacaktı). Ancak 1953'te kendisi de hanedandan olan savunma bakanı Serdar Davud Han ve Zahir Şah'ın yaptığı bir saray darbesinden sonra *TNB* kapatıldı ve alışıldık baskı dönemi yeniden başladı. Buna rağmen varolduğu kısa süre içersinde, 1960'larda *Hizb-e Demokratik Afganistan* Halk'ı (Afganistan Demokratik Halk Partisi HDHA) kuracak önderlerin hepsi, bu kısa ömürlü hareket içinde ilk siyasal eğitimlerini almış oldular.

Afganistan ve Sovyetler

1947'de Hindistan'ın bölünerek Pakistan'ın kurulması Afgan yöneticileri, özellikle de Puştun olanları için yeni bir sorun yaratmıştı. Puştunların önemli bir bölümü, yeni Pakistan'a bırakılan topraklarda yaşıyordu. Serdar Davud Han başbakan olarak iktidarı fiilen tekbaşına elinde tuttuğu 10 yıl boyunca nihai olarak Afganistan'la birleşecek bir "bağımsız Puştunistan" idealini ulusal bir sorun haline getirmeye çalıştı. Uluslararası alanda da, 1950'ler boyunca Pakistan'ın ABD ile ilişkileri yoğunlaştıkça, Davud Han da SSCB ile bir dizi yardımlaşma, saldırmazlık ve işbirliği anlaşması imzaladı. Bu anlaşmalar içinde gelecek açısından en önemlisi, 1956'da imzalanan ve SSCB'nin Afgan ordusunun modernleştirilmesi ve

silahlandırılması yükümlülüğünü üstlendiği askerî anlaşmaydı. Bu anlaşma çerçevesinde 1956-1977 arasında 3.700 Afgan subayı (toplam subay sayısının üçte biri) Sovyetler Birliği'nde eğitim gördü. Sivil alanda ise 1956'dan başlayarak 5 yılda bir ilan edilen kalkınma planları için gereken fonların yaklaşık yüzde 70'i Sovyet kaynaklı oldu.

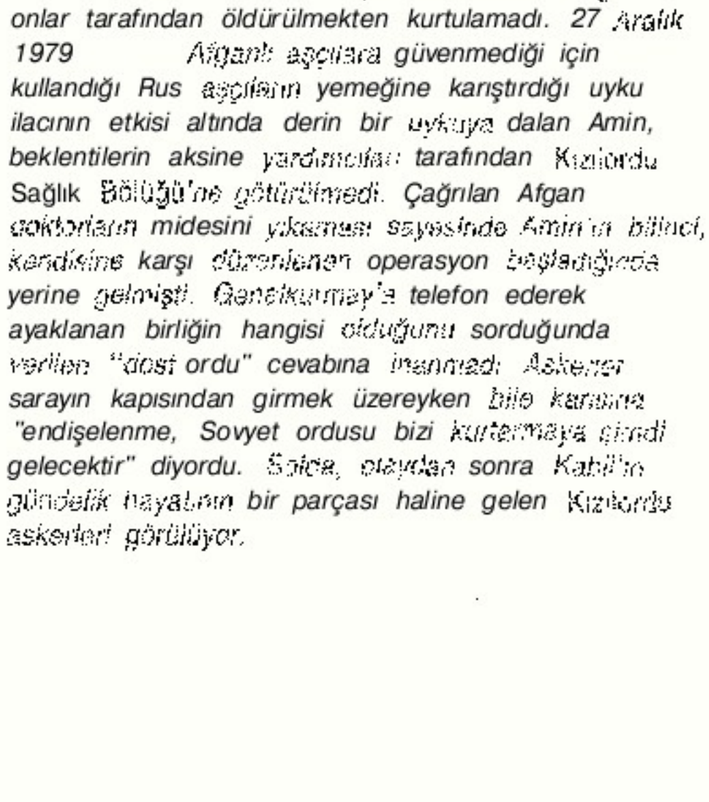
Ancak bütün bu yatırımlara karşın, sanayileşme ve modernleşme süreçleri, "aşağıdan" bir hareketlenme yaratacak ölçüde hızlı değildi (1962'de ülkedeki toplam sanayi işçisi sayısı henüz 20 bini aşmıştı). Bundan sonraki reform girişimi yine yukarıdan, Kral'ın kendisinden geldi. İktidarın saray darbeleriyle değiştirildiği aile yönetimi yerine, meşruti bir monarşi yerleştirmeye karar veren Zahir Şah 1962'de ilk kez bir yurt gezisine çıkarak, aşiret reisleriyle doğrudan ilişkiler kurdu ve Mart 1963'te Serdar Davud Han'ın istifasını istedi. Ekim 1964'te kabul edilen ve Zahir Şah'ın hiçbir zaman imzalamadığı Anayasa, Kral ve parlamentonun görevlerini birbirinden ayırdetmemekle birlikte, ilk kez ülkede açık bir siyasal faaliyete imkân tanıyordu.

Afgan Komünizminin Doğuşu

TNS'nin kapatılışını izleyen yıllarda, tutuklanmamış olanlar ve hapisten çıkanlar, siyasal faaliyetlerini çalışma grupları sürdürmekle sınırladılar. Sayılarının beş ya da altıya vardığı tahmin edilen gruplardan Mahmudi kardeşler tarafından yönetileni 1964'te Çin yanlısı bir parti kurarken, 1965'te diğer bütün çalışma gruplarını temsilen 30 kişi biraraya gelerek *HDHA*'yı kurdular. İktidara gelene kadar ve hatta ondan sonra bile *Partiyi* liberal ve ilerici olarak tanıtıp Marksist kimliğini gizlemek *HDHA*'nın başlıca taktiklerinden biri olacaktı. Eylül 1965'te yapılan seçimlere Merkez Komiteye seçilen 7 kişi Eylül seçimlerine aday olarak katıldı ve kısmen ülkede yapılan bu ilk parlamenter seçimlere kırdaki şeyh ve ağalar katılmadığından, *HDHA* adaylarından üçü seçimleri kazandı. Merkez Komite'nin tek kadın üyesi Anahita Ratebzad ise kadınlara ayrılmış milletvekilliklerinden birine seçildi. Ancak parlamento çalışmaya başlar başlamaz, *HDHA* rejimle çatışmaya girdi; Zahir Şah hükümeti kurma görevini geçmişteki baskı döneminin başbakanlarından Muhammed Yusuf'a verince özellikle *HDHA*'nın birinci sekreteri Babrak Karmal'ın çağrısına uyan Kabil Üniversitesi öğrencileri Ekim 1965'te parlamentoyu bastılar ve ancak askerlerin müdahalesiyle çıkarılabildiler. Partinin rejimle iki çatışması ise Nisan 1966'da haftalık yayın organı *Halk*'ı çıkarmaya başladıklarında yaşandı.

Parlamentoya seçilmiş olan HDHA üyeleri *Halk* dergisinin kışkırtıcı buldukları ve kapanmasına yol açtığını düşündükleri "kızıl" logosuna karşı çıkıyor, derginin genel yayın çizgisini "sol maceracılık" diye nitelendiriyorlardı. Öte yandan, özellikle *Parti*'nin birinci sekreteri konumundaki Babrak Karmal'ın parlamentoda yaptığı, kralı öven konuşmalar da, bundan sonra HDHA- *Halk* grubu diye anılacak olan dergi çevresindekiler tarafından "aşırı kraliyetçi" ve "oportünist" diye nitelendiriliyordu. Taktikler konusundaki bu bölünme aynı zamanda kısmen

Demokratik Afganistan Cumhuriyeti'nin ilk başbakan ve cumhurbaşkanı Nur Muhammed Taraki (altta) HDHA'nın belki de en popüler önderiydi. Halkla kaynaşmayı çok iyi bilen ve kendisi de yoksul bir memur ailesinden gelen Taraki, daha Gayrimden hemen öncesine kadar borçtan yakasını kurtaramayan birisiydi. Aynı zamanda kısa hikayeler de yazan Taraki hakkında anlatılan fıkralardan biri, devrimden önce kendisini takip eden sivil polise gidip "yahu şu ayaklarsın beni öldürdü, gel, ikimize de birer otobüs bileti alayım" dediğiydi. Taraki tarafından 27 Mart 1979'da Başbakanlığa getirilen Hafızullah Amin ise, Taraki'nin tersine, tam anlamıyla iktidar hırsıyla tutuşan biriydi. Afganistan Demokratik Halk Partisi içindeki gücünü gittikçe arttırıyor, giderek Devlet Başkanı Taraki'ye karşı iktidarı daha büyük bir ölçüde kendi elinde altında toplamak istiyordu. Nitekim 16 Eylül 1979'da toplanan Afganistan Demokratik Halk Partisi Merkez Komitesi, Hafızullah Amin'i oybirliğiyle Parti Sekreteri seçiyor, aynı da Taraki öldükten sonra yerine lider olarak gösteriyordu. Bu değişiklik, Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin geleneklerine uygun olarak, pek de "diplomatik" olmayan bir yoldan gerçekleştirildi: Taraki, 9 Ekim'deki resmi hükümet açıklamasına göre "uzun süren bir rahatsızlıktan sonra", Kamal yönetimi ve karısının 1979'dan sonra yaptığı açıklamara göre ise, Taraki, Afganistan tarihinin yoksul kökenli bu yegâne yöneticisi, Amin'in emriyle, yastıkla boğularak öldürüldü. Gerçi Taraki, asi Müslüman aşiret liderleriyle bir uzlaşma zemini arama taraflısı olan Amin Sovyetler Birliği'nde bir kesim tarafından destekleniyordu Brejnev, Taraki görevlerinden azledildikten sonra, Amin'le ne yapacağının sorunu olduğunu bildirmiş, isyanını kurtarmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştı. Amin de, Taraki kadar Sovyetler'le sıcak kaldığı halde onlar tarafından öldürülmekten kurtulamadı. 27 Aralık 1979 Afgan askerlere güvenmediği için kullandığı Rus aşçının yemeğine karıştırdığı uyku ilacının etkisi altında derin bir uykuya dalan Amin, beklentilerin aksine yardımcıları tarafından Kızılordu Sağlık Bölüğü'ne götürülmedi. Çağrılan Afgan doktorların midesini yıkaması sayesinde Amin'in bilinci, kendisine karşı düzenlenen operasyon başladığında yerine gelmişti. Genelkurmay'a telefon ederek ayaklanan birliğin hangisi olduğunu sorduğunda verilen "dost ordu" cevabına inanmadı. Askerler sarayın kapısından girmek üzereyken bile kendisine "endişelenme, Sovyet ordusu bizi kurtarmaya gindi gelecektir" diyordu. Sonra, olaydan sonra Kabil'in gündelik hayatının bir parçası haline gelen Kızılordu askerleri görülüyor.

51 Afganistan

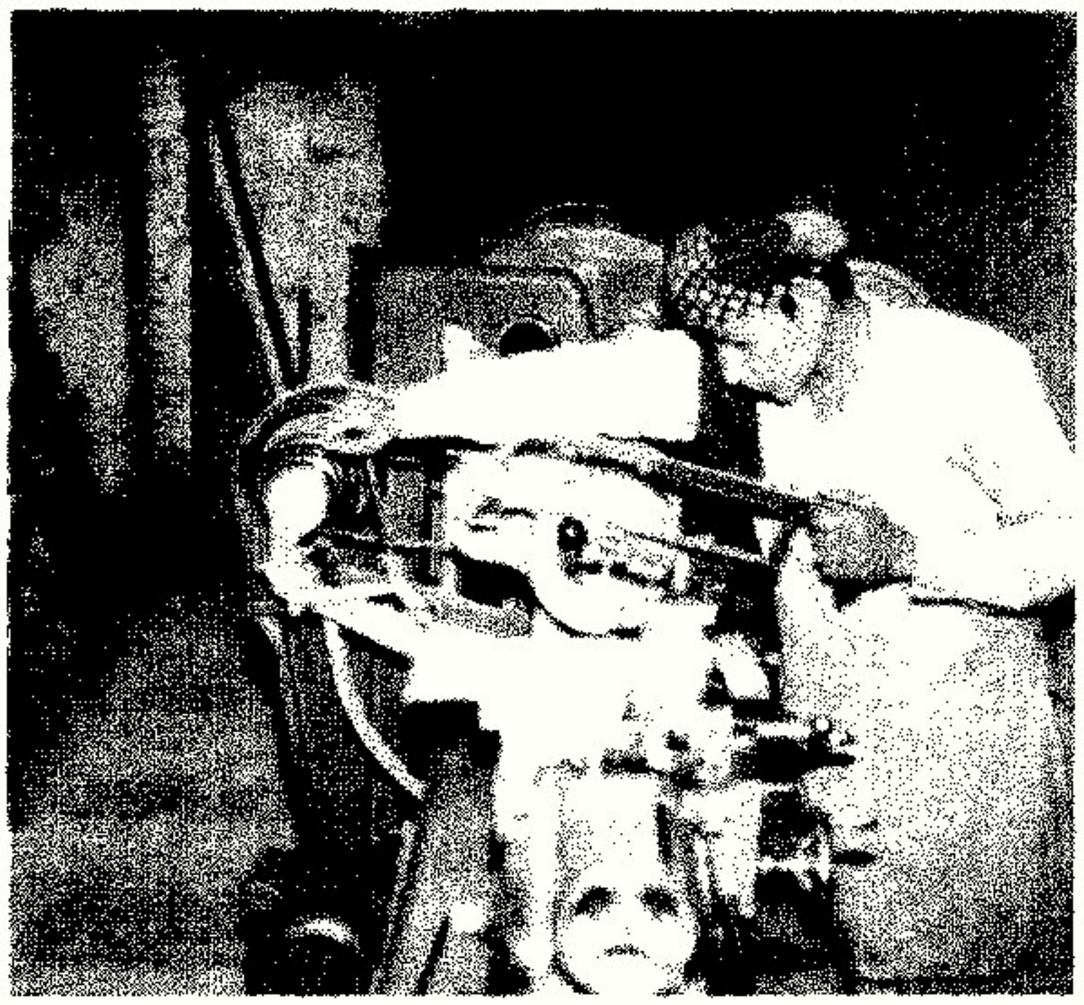

Dr. Necibullah Han'ın (üstte), Babrak Karmal'ın yerini alması, Gorbaçov'un başını çektiği uluslararası yumuşama siyasetinin sonuçlarından biriydi. İlk kez Ekim 1965'teki öğrenci olayları sırasında ön plana çıkan Necibullah, Babrak Karmal'ın kardeşinin arkadaşıydı. Nisan devriminden sonra Parçam *önderlerinin diplomatik sürgünü sırasında Tahran'a büyükelçi olarak atanmış, Babrak Karmal dönemindeki ilk görevi ise istihbarat şefliği olmuştu. Daha sonra,* Parçam*'ın ordu içindeki örgütlenmesi ötedenberi zayıf olduğundan, Karmal tarafından kendisine tümegenereal rütbesi verildi. İktidara tırmanışı ise Kasım 1985'te başbakan yardımcılığına atanmasıyla başladı. Gorbaçov, Nisan başında Babrak Karmal'i Moskova'ya çağırarak Nisan devriminin yıldönümü kutlamalarında Necibullah'ın ön planda görülmesini sağladı. Devrim günü ise ilk kez* Pravda*'da sert bir Karmal eleştirisi yayınlandı. Moskova'dan döndükten bir gün sonra* HDHA*'nın Merkez Komitesi Karmal'ın "sağlık gerekçesiyle" sunduğu istifa dilekçesini kabul etti. İstifa haberinin yayınlandığı gün Karmal'ın sevgilisi ve ülkenin* Kadın Örgütü*'nün yöneticisi Anahita Ratebzad, Necibullah ve Gorbaçov aleyhine sloganlar atayarak yürüyen bir kadınlar gösterisinin başına geçti. Bunun üzerine, Temmuz 1986'da toplanan ve Karmal ve Ratebzadd'ın katılmadığı 19. parti plenumunda, Necibullah Ratebzad'ın partiye olan hizmetlerini övdükten sonra "*Kadınlar örgütü'nü *kişisel kontrolden arındırarak partinin kolektif ellerine teslim ettiği"ni açıkladı. Ancak Necibullah bu noktada henüz Gorbaçov'un dış politikasını anlayabilmiş değildi. Bu dönemde yaptığı konuşmalarda onları "vatan hainleri" diye nitelemeye devam ediyordu. Aralık 1986'da ise bir "ulusal uzlaşma" çağrısı yaparak mücahid temsilcileri ile bir "ulusal hükümet" kurmaya hazır olduğunu açıkladı. Ocak ayında Afgan hükümeti tek taraflı bir ateşkes ilan etti. Mayıs 1987'de ise sürgündeki Zahir Şah'la Necibullah yönetiminin temas kurduğu yolunda haberler yayılmaya başladı. Zahir Şah bu haberleri doğrulamadığı gibi yalanlamadı da. Mayıs 1987'de BBC'nin onunla yaptığı bir söyleşide "kendi başkanlığında kuru/çak gelecekteki bir hükümetin, Sovyetlerle barış içinde birarada yaşama ilkeleri çerçevesinde bir işbirliği geliştirebileceğini" açıkladı. Bu haberler "ulusal uzlaşma" önerisini yekpare bir şekilde reddeden mücahitler cephesinin bölünmesine yol açtı. Batı basının "ılımlı" diye nitelediği ve işgalden öncedenberi rejime karşı dinî temelde bir savaş sürdüren Gilan i ve Mucaddadi, Zahir Şah lehine gösteriler düzenlerken, parti kuran ilk anti-komünistlerden olan Hikmetyar, komünizmin ülkeye Zahir Şah döneminde girdiğine dikkati çekerek, onu "kabul edilmez" bulduğunu açıkladı: "Zahir Şah Afganlar'a karşı o kadar çok suç işledi ki, onu bağışlamak mümkün değil."*

kurucu üyelerin sınıfsal temellerini yansıtıyordu. Hepsi devletle yakın ilişkisi olan orta sınıflardan gelmekle birlikte, iki grup bürokrasinin farklı düzeylerini temsil ediyorlardı. Parlamentoya seçilenlerin oluşturduğu *Parçam* (Bayrak) grubu üyeleri genellikle yönetici görevlerde çalışmış ailelerden geliyorlardı. Derginin yayın yönetmeni ve *Parti*'nin genel sekreteri Nur Muhammed Taraki'nin çevresindeki *Halk* grubunda ise kırsal kökenli ve nisbeten daha düşük maaşlarla çalışan memurlar ve Puştun olmayan, azınlık aşiretler daha ağırlıktaydı. Her iki grubun da. Merkez Komite'de ağırlığı ele geçirmeye çalışmasıyla geçirilen iki yıldan sonra bölünmenin Mayıs 1967'de nihaileşip, her iki grubun (HDHA adını kullanmaya devam ederek) kendi Merkez Komitelerini kurması, beraberinde yeni oluşumları getirdi. Örneğin kendisi bir Tacik olan Gulam Dastgir Pançşeri *Groh-i Karagar'i* (İşçi grubu) kurdu, ancak 1968'de kendi grupsal kimliğini koruyarak, yeniden *Halk* grubuna katıldı. Muhammed Zahir Ofak, devrimden sonra da HDHA'dan bağımsız faaliyetlerini sürdürecek olan *Camiat-i İnklabyun*'u (Devrimci Parti) kurdu. Ancak çok geçmeden aşiretler sorunun üzerinde önemli bir etkisi olacağı bölünmeler 1967 yılıyla sınırlı kalmadı. Örneğin daha ilk Merkez Komite'deki iki Tacik üye arasında, Tacikler'i kimin temsil edeceği konusunda bir rekabet vardı. Bu yüzden, 1968 yılında *Groh-i Kargar*'ın yeniden *Halk* grubuna katılması üzerine, grupta kalmış olan diğer Tacik üye Dr. Tahir Badahşani ayrılarak *Sitm-e Milli* (Ulusal Baskı) adı altında, açıkça Tacik milliyetçiliğinin mücadelesini veren kendi örgütünü kurdu. Neredeyse bütün dünyada olduğu gibi 1960'ların sonu Afganistan'da da kitlesel bir hareketlilik yıllarıydı. Yalnızca Mayıs-Haziran 1968 arasında Kabil fabrikalarında 19 grev yapıldı. 1965'te başlayan öğrenci gösterileri ise hız kazanarak sürdü. Grevlerde, çoğunluğu Hazar ve Şii olan işçileri, aşiret ve din temelinde örgütleyen SAMA özellikle etkili oluyordu. Öğrenci hareketiyle ilgili olarak ise SAMA, *Parçam*'ı çıkarmakta olan *HDHA*'nın parlamento grubu ile rekabet ediyordu. Bu dönem, yeni bir dergi için izin alamayan *Halk* grubunun etkisinin azaldığı bir dönemdi. Ancak 1968'den sonra Çin yanlısı SAMA'nın bir bölünme sürecine girmesi, etkililiğinin kısmen azalmasına yol açtı. SAMA adını taşımaya devam eden grubun dışındakiler, Afganistan'ın temel sorununu ulus sorunu olarak teşhis ettiklerinden, örgütlerinin adlarının dahi (Puştun'la eşanlamlı olan) Afgan ya da Afganistan kelimesini içermemesine özen gösterdiler.

Kraliyetin Sonu

Okur yazarlık oranının son derce düşük, aşiret kurumlarının son derece güçlü olduğu Afganistan koşullarında yeni seçilen parlamento gerçek bir iktidar odağı olabilmekten uzaktı. Dahası, Afganitan'a borç veren uluslararası sermaye kurumlarının gözünde demokrasi, ülkenin iktisadi itibarını zedeleyen bir deneydi. Kötüleşen iktisadi koşulları 1971-72'de 500 bin kişinin açlıktan ölmesiyle sonuçlanan kıtlığı derinleştirdi. Öte yandan, yeni anayasanın 24. maddesiyle siyasetten menedilmiş olan kraliyet ailesi üyeleri de saray darbesi girişimlerinde bulunmaktan geri kalmıyordu. Sonunda ailedeki çeşitli grupların (özellikle orduyu kontrol edenlerinin) anlaşması sonucunda 17 Temmuz 1973'te bir saray darbesiyle Serdar Davud yeniden iktidarı ele geçirdi ve Afganistan'ın artık bir cumhuriyet olduğunu ilan etti. Darbeden sonra bütün siyasal partiler kapatılırken *Parçam* grubu HDHA adı altında faaliyetlerini sürdürdü. Ancak Davud her tür kurumsallıktan titizlikle kaçınıyordu. Örneğin bir toprak reformunun gereğine inandığı için kendi topraklarını köylülere dağıtmış; bunun, hiç değilse ülkedeki yaklaşık 400 büyük toprak sahibine örnek olacağını ummuştu. Yine bu yüzden kendisi HDHA'ya üye olmadığı gibi, iktidarını kurumsallaştıracak aygıtlar yaratmaya da girişmedi. 1973'te Davut İran Şahı ile 1 milyar dolarlık bir yardım anlaşması imzaladı. Kuşkusuz dış politikadaki bu

değişiklikler iç politikaya da yansımış, Davud'un *Parçamla* ilişkileri gevşemiş, solun diğer kesimleri içinse hayat daha da güçleşmişti. Önderliği milliyetçi olmakla birlikte kadrolarının çoğunluğunu Maocuların oluşturduğu *Sitm-e Milli*, Taciklerin çoğunlukta olduğu Badahşan yöresinde silahlı bir ayaklanma başlatmıştı. SAMA da önderleri idam edildikten sonra başka bir yörede silahlı bir ayaklanma başlattı. Diğer yandan Davud'un aydın despotizminin gerektirdiği politikalar, bugünkü rejime karşı da savaşmayı sürdüren Gülbettin Hikmetyar'ın *Hizb-i İslami,* Burhaneddin Rabbani'nin *Cemaat-ı İslami,* Maulvi Muhammed Nabi'nin *Harkat-ı İslami* gibi gruplarının Pakistan'a geçerek oradan silahlı ayaklanma çağrıları yapmaya başlamaları sonucunu vermişti.

Nisan Devrimi

HDHA'nın bölündüğü 1960'ların ortalarından beri Sovyetler Birliği gerek *KP* aracılığıyla, gerekse Kabil'deki elçilikleri aracılığıyla yeniden birşleşmeyi telkin ediyordu. Diğer yandan Parçam'ın Davud'la ittifakının sona ermiş olması, grubu birleşmeye daha istekli hale getiriyordu. İran'ın *Tudeh*'inin önderi İhsan Taban'ın arabuluculuk ettiği bir sürecin sonunda Temmuz 1977'de ve bir devrim stratejisinin bir parçası olarak iki grup birleşmeye karar verdi. Ancak iki grup arasındaki denge, 1960'ların sonundaki denge değildi. 1973'ten sonra, özellikle 1950'den beri Kabil'in bütün öğretmen okullarında ders vermiş olan Hafizullah Âmin, bütün ülkeyi dolaşarak, taşraya dağılmış olan eski öğrencilerini *Halk* grubu adına örgütlemişti; daha da önemlisi ordu içinde çalışmıştı. Bu yüzden Halk grubu Merkez Komite düzeyinde eşitliği kabul etmekle birlikte, özellikle ordu içindeki örgütlenmede eşitliği kabul etmiyordu. Buna rağmen. Temmuz-Ağustos 1978'de yapılack bir devrim için birlite çalışmaya karar verdiler.

Bu arada sol üzerindeki baskı artıyordu, 17'yi 18 Nisan 1978'e bağlayan gece, 1950'lerde Babrak Karmal'le aynı çalışma gruplarında bulunmuş, Parçam'ın en kıdemli önderlerinden Ustad Emir Âkbar Hayber Han evinde bilimeyen silahlı kişilerce öldürüldü. Hükümet cinayeti Hizb-i İslami'ye atfettiyse de HDHA'nın her iki kanadı da, hükümeti sorumlu tuttular. Hayber Han için düzenlenen cenaze törenine 15 bin kişi katıldı ve törende her iki grubun da önderi, hem Tarakı hem Karmal birer konuşma yaptı. Bunun üzerine HDHA'nın fiili varlığına son vermeye karar veren Davud önderliği tutuklattırmaya başlattı. Ancak devrimin başlangıcının Hafizullah Amin'in tutuklanması olmasına karar verilmişti, 25-26 Nisan gecesi Taraki ve Karmal'la birlikte önderliğin büyük bir kısmı Kabil'in kötü ünlü Pulçarki hapisanesine götürüldü. Amin'in yalnızca ev hapsine alınması, gerekli mesajları iletmesine imkân verdi ve 27 Nisan öğleni tank birlikleri başkanlık sarayını kuşatarak ateş açtılar. Akşama kadar süren çarışmada Serdar Davud Han öldü. Ancak akşam 7 haberlerin "Bismillahirrahmanirrahim" sözleriyle başlayan ve devrimin sosyalist niteliğini ilan etmeyen bir mesajla rejim değişikliği halka duyuruldu.

Do ve Şeker Bayramı Komplosu

Devrimden hemen sonra kurulan hükümette *Parçam* ve *Halk* grupları eşit şekilde temsil ediliyordu. Ancak devrimin ertesinde parti içinde "do-rangi" (ikilik) diye betimlenen ve partinin işleyişini tamamen felce uğratan bir durum çıktı. *Halk* grubu, iktidarın asıl sahibi

Sovyet destekli Babrak Karmal yönetimi, İran ve Pakistan üzerinden yapılan yoğun propagandaya karşı, şehirlerde kendisine bir taban yaratmayı başarabildi. Kampanya daha yönetimin ilk günlerinde başlamıştı. Örneğin, Nisan 1980'de Kabil'deki bütün kız okullarını bir Karmal ve Kızılordu aleyhtarı gösteriler dalgası kapladı. Gerekçe, Moskova'da okumakta olan Afgan bir kızın yazdığı iddia edilen bir mektuptu. Sekiz arkadaşıyla birlikte deneysel bir laboratuarda tutulduğunu ve hepsinin, üstün bir melez ırk yaratmak amacıyla çeşitli erkeklerle cinsel ilişki kurmaya zorlandığını iddia ediyordu. Mektubun fotokopilerinin dağıtılması üzerine çıkan gösteriler üç gün sürdü ve Kabil'de hayatı tamamen felç etti. Gösterilerin yatışmasının hemen ardından bu sefer okulların su kuyuları zehirlendi ve yüzlerce kızın hastanelere yetiştirilmesi gerekti. Şabnama diye anılan "gece mektupları", zehirlemenin sorumlusunun, göstericilerden intikam almak isteyen hükümet olduğunu yaydı. Ancak Haziran'da, gerek Moskova mektubunu, gerekse zehirlemenin sorumlusu olduğu tesbit edilen bir iran ajanı yakalandı. Aslında özellikle şehirli kadınlar,anti-sovyetik propaganda için son derece elverişsiz bir ortam oluşturuyordu çünkü bu kesim nüfusun, belki de komünist rejimden en çok yararlanmış kesimiydi. Sağda yeralan resim komünist rejimin çok fazla nüfuz edememiş olduğu kırdaki kadınlarla kentlilerinin farkının çarpıcı bir ifadesi... Ama diğer yandan Kızılordu mensuplarının ayrıcalıklı muamele görmesi, gündelik hayatta tepki çekiyordu. Bir yandan da Sovyetler'in varlığı karaborsa ticaretini başdöndürücü boyutlara çıkarmıştı. O kadar ki, Kızılordu askerleri ile yapılan karaborsa, doğrudan doğruya mücahitlerin Kızılordu'ya karşı sürdürdüğü savaşı finanse etmekte kullanılabiliyordu. Ekim 1980'de, askerlerden Marlboro karşılığında mermi satın alırken tutuklanan onsekiz yaşındaki Abdul Hamid, bu ticareti altı aydır sürdürmekte olduğunu itiraf etmişti. Oysa aynı suçtan yakalanan Sovyet askerleri hakkında hiçbir işlem yapılmıyordu. Bu ticaret, o kadar kârlıydı ki, danışman ve subayların çoğu, geldikten kısa bir süre sonra Japon ya da Alman yapımı bir araba satın alabilecek duruma geliyorlardı. Çok geçmeden esrar ve eroinin de bu karaborsanın ayrılmaz unsurlarından biri haline gelmesiyle, bu ticaret daha da kârlı hale gelecekti. Afganlar arasında zaten yaygın olan uyuşturucu alışkanlığının Kızılordu'ya da sıçraması öyle boyutlara varacaktı ki, Sovyet yöneticileri tarafından bir dış politika sorunu değil ülke sorunu olarak değerlendirilmeye başlayacaktı. Ancak bütün bunlar, halkın Rus askerlerini şükranla uğurlamasını önlemedi.

51 Afganistan

Komünist rejimin sanayide elde ettiği sonuçlar fazla parlak değildi. Gerçi, Karmal partinin 1982'deki 9. Kongre'sinde ülkedeki 300 sınai işletmede 150 bin işçinin çalıştığını açıklamıştı ama bu rakamlar Afganistan hakkında biraz fikri olan herhangibiri için inandırıcılıktan tamamen yoksundu. İç savaş koşullarında kilit bir önem taşıyan silah sanayinde bile, yerli üretim büyük ölçüde küçük atölyelerde sürdürülüyordu. Bu bakımdan, 1985'teki 14. plenumunda Babrak Karmal'ın, bundan böyle özel girişimin destekleneceği yolundaki açıklaması, yalnızca kolektifleştirme değil, ağır sanayi yaratma hedefinden de bir ölçüde uzaklaşıldığı anlamına geliyordu. 1985'te özel işletmelere bankaların verdikleri kredi, bir önceki yıla oranla yüzde 77 artarak 199.2 milyon dolara ulaştı. Ancak bu kredinin büyük bölümü sağdaki resimde görülen türden küçük atölyelere verilmişti. Ancak kuşkusuz, savaş büyük ölçüde bu silahlarla değil, dünyadaki bütün silah şirketlerinin cömertçe Afganistan'a yığdığı en modern silahlarla sürdürülüyordu. Soldaki resimde görülen mücahit kamplarının bulunduğu Pakistan-Afganistan sınır boyundaki silah pazarında silahların fiyatı uluslararası standardın yüzde 50 altındaydı. Bundan yararlanan mücahitler fiyat farkından yararlanacak şekilde silah ticareti de yapıyorlardı.

olacak *Devrimci Konsey* içersinde "üçüncü güç" olarak ordu mensuplarının da bulunmasında ısrar ederken, *Parçam* karşı çıkıyordu. Sonuçta bulunan formül, ordu mensuplarının önce partiye alınarak Konsey'e dahil edilmesi, bir uzlaşmanın ürünü gibi görünüyorduysa da, fiilen *Parçam*'ın yenilgisi anlamına geliyordu. Haziran sonunda yapılan Merkez Komite toplantısında *Parçam* önderlerinin diplomatik sürgüne gönderilmesine karar verildi. Babrak Karmal Prag'daki büyükelçilik görevinin başına geçmek üzere Kabil'dan ayrılmadan *Parçam* önderleri Şeker Bayramı'na rastlayan 4 Eylül'de bir "saray darbesi" yapmaya ve hâlâ merkezî iktidara karşı savaşan devam eden *Sitm-e Milli* ile birlikte bir Birleşik Ulusal Cephe hükümeti kurmaya karar verdiler. Ancak Parçam'm ordu içinde hâlâ çok örgütsüz olması, planın başarı şansını çok azaltıyordu. Bunu gözönünde bulunduran Hindistan'daki büyükelçi, *Halk* önderliğini plandan haberdar etti. Bunun üzerine sonbaharda parti içinde büyük bir Parçama avı başladı. Ancak bu temizliğe rağmen, özellikle de önderlik içindeki bölünme kadrolar düzeyinde aynı şiddette yaşanmamış olduğundan parti Parçama izlerden tamamen arındırılamadı. Hatta, *Halk*ın geleceği açısından ölümcül olacak bir bilgisizlik, Federal Almanya'daki büyükelçinin, aslında *Parçam* sempatizanı olduğunun bilinmemesi oldu. Oysa, kimi zaman grupların bir diğerini Maocu, Troçkist ya da Titocu diye tanıtmalarına rağmen *HDHA* içindeki bölünmede taraf tutmamaya başlangıcından beri özen gösteren Sovyetler Birliği, Karmal'in Çekoslovakya'ya iltica talebinin kabul edilmesini sağlamıştı.

Devrimin Programı

Parçam üylerinin sürgününden sonra yeni hükümetin ilk uygulaması, borçluluk yüzünden ipotek edilmiş toprakların 5 dönümden az olanlarının sahiplerine iade edilmesi karannı almak oldu. Reformların uygulanışındaki hoyratlık, kimi yerlerde köylüleri ayaklanmaya itiyordu. Buna rağmen, gerek bu şekilde kendiliğinden patlak veren ayaklanmalar, gerek büyük toprak sahiplerinin başlattıkları, gerekse *Sitm-e Milli*'ninki gibi ayrılıkçı ayaklanmalar, devrimin birinci yılında geniş ve koordine bir karşı devrime dönüşmedi. Dış politikadaki en önemli gelişme ise Aralık 1978'de imzalanan ve daha sonra Sovyet işgalinin gerekçesi olacak, Afganistan'ın gerek gördüğü takdirde *Kızılordu*'nun müdahalesini isteyebileceği, maddesini içeren Sovyetlerle yardımlaşma ve dostluk anlaşmasının imzalanması oldu. Ancak bütün bunlar olurken parti içindeki huzursuzluk yatışmamıştı. Parçam'm tasfiyesi tamamlanmamış olduğu gibi, örgüt içersindeki en güçlü adam olan Hafizullah Amin ile çevresinde bir kişi kültü yaratılan, başbakan ve devlet başkanı Taraki'nin arası giderek açılıyor, her iki şef, diğerinin ölümünü içeren komplo senaryoları hazırlıyorlardı. Kabil'deki Sovyet elçiliği Amin'e karşı Taraki'yi destekler, hatta ona karşı tasarlanan bir askerî darbenin planlanmasına katılırken, Afgan istihbarat servisinde çalışan KGB ajanları Amin'i sürekli bilgilendiriyorlardı. Çatışmadan Amin galip çıktı, Taraki Ekim 1979'da öldürüldü. Ancak bu dönemde Pakistan, Çin ve ABD'nin sağladığı yardımla ayaklanmalar hızla büyürken, parti ordunun sadakatini bile yitirmeye başlamıştı. Bu noktada, Amin her ikisi birden aynı günde iflas eden zıt doğrultuda iki politika başlattı. Bir yandan karşı devrime verdiği desteği kesmesi için Pakistan'la diplomatik ilişkiler kurarken, diğer yandan SSCB'den 10 bin asker istedi. 22 Aralık 1979 günü, Kabil havaalanında dışişleri bakanı Pakistan dışişleri bakanı Ağa Şah'ı beklerken, bakanı taşıyan uçak Kabil havaalanına inmek yerine Tahran'a doğru devam etti. Gerekçe olarak yoğun kar yağışı gösterilmişti. Yoğun kar yağışı beklenen 10 bin askerin ilk partisini getiren Sovyet uçaklarının inişini engellemedi. Sözkonusu askerler 27 Aralık akşamı başkanlık sarayım topa tutarak Amin'i öldürdüler.

